

zeer toegedaan, o.m. de enige Indonesische stuurman, hoor ik hetzelfde omtrent opvarenden van KPM-schepen) dat men zegt: 'Als wij na deze oorlog onder vreemden moeten staan, dan maar Australiërs, Amerikanen en (dat in de kampen alleen) zelfs Japanners, maar nooit meer onder de Nederlanders!''¹

Midden juni '43 ging van der Plas opnieuw naar de werkkampen toe. Hij trof in het grootste, Wallangarra, zo schreef hij, 'een zeer bedenkelijke stemming' aan. Kort nadien werden er door enkele Indonesiërs handgranaten en detonatoren gestolen – één handgranaat werd op de tent van diegenen onder de Australische onderofficieren geworpen die zich bij de Indonesiërs het meest gehaat hadden gemaakt. 'Misschien nog bedenkelijker symptoom is', schreef van der Plas (die de verhoren van de daders was gaan bijwonen),

'een uitgesproken pro-Japanse codebrief uit het (Nederlandse) militaire Keilor-kamp, waarheen geselecteerde mensen uit het beste werkkamp gezonden zijn, aan een makker in het werkkamp: 'Wij luisteren hier naar de uitzendingen' (Japanse!) 'uit ons eigen land. Indien gij u maar strikt houdt aan de instructies, die u krijgt vandaar, broeders. Onze landslieden worden in Indonesië getraind en uitgezonden om te leren vechten voor de goede zaak, enz.'² Ronduit zei men bij het verhoor te Wallangarra en ook een man die bij de Australische rechter protest heeft aangetekend³ en een ander in een brief aan de Australische autoriteiten: 'Alleen de Japanners . . . hebben zich iets van ons aangetrokken en ons behoorlijk behandeld. Nederlanders en Australiërs hebben ons alleen gestraft en als slaven en honden behandeld, vele malen erger dan men hier vijandelijke onderdanen behandelt. En dan noemt men ons hier 'Geallieerde onderdanen!''⁴

Pas begin '44 (van Eechoud was toen door een andere toezichthouder vervangen) slaagde van der Plas er in, voor een deel van de geïnterneerde Indonesiërs werk te vinden: sommigen die weer wilden varen, werden in de *Roemah's Indonesia* opgenomen (en kregen geen werk van de KPM), anderen kwamen als bedienden in *Camp Columbia* terecht, nog anderen bij het z.g. Oliebataljon, dat bedoeld was om de aardolie-installaties op Sumatra zo spoedig mogelijk weer in bedrijf te stellen. Een rest, de fanatieksten, bleef in Wallangarra achter – hen durfden van Mook en zijn departementshoofden niet naar Merauke of een der inmiddels be-

¹ A.v. ² Dit wist men uit de uitzendingen van Radio Djakarta waarin propaganda werd gemaakt voor het *heiho*-worden. ³ tegen zijn internering ⁴ Brief, 24 sept. 1943, van van der Plas aan van Mook (ARA, Coll.-van der Plas, B 8).